

JASMINA JURKOVIĆ PETRAS □ Gradski muzej Virovitica, Virovitica

Pogled u povijest

Samo malo više od 60 godina u Virovitici se ciljano u muzejske zbirke prikuplja i etnografska građa.¹ Prvi predmeti za tadašnju Etnografsku zbirku otkupljeni su ubrzo nakon osnivanja Muzeja grada i kotara Virovitice (Sabolić, 2004: 4). Prvi kustosi, Maja Mulić i Drago Doppler, prikupljali su uglavnom narodnu nošnju i tradicijski tekstil, što je vidljivo iz rukopisnih inventarnih knjiga i knjige ulaza predmeta. Od 1966. u Virovitici se zapošljava Danica Draganić, etnologinja koja u početku vodi Etnografsku zbirku, a zatim postaje i direktorica Muzeja te se bavi razvojem svih zbirki i, posebice, adaptacijom dvorca Pejačević, u kojemu je Muzej smješten.²

Danica Draganić je za Etnografsku zbirku nastojala prikupiti materijalnu baštinu virovitičkih sela. Zbirka je u dugom razdoblju do 2001., kada Danica Draganić odlazi u mirovinu³, popunjena raznovrsnim tradicijskim predmetima kao što su seoski drveni namještaj, brojni ručno izrađeni predmeti vezani za proizvodnju niti i tkanje te predmeti za seosko gospodarstvo.⁴ Očekivano, s obzirom na opći razvoj etnologije, za zbirku je prikupljeno najviše predmeta ženske narodne nošnje. Zrinka Studen, diplomirana povjesničarka umjetnosti i etnologinja, zapošljava se u Muzeju 2001., a do odlaska 2008. osim poslova Etnografske zbirke obavlja i poslove za Likovnu zbirku. U tom razdoblju Zbirka se popunjava predmetima s terenskih istraživanja, zapisima godišnjih i životnih običaja te fotografijama.

Od 2006. sve četiri temeljne zbirke Muzeja (Arheološka, Kulturno-povijesna, Etnografska i Likovna) dobivaju kustose, čime se Muzej postupno ekipira.⁵ Time rad na Etnografskoj zbirci postaje stabilniji te počinje novi razvoj Zbirke. Svojevrsna sistematizacija prikupljene građe krenula je od njezina fizičkog smještanja u zasebnu čuvaonicu i okupljanja građe na jednome mjestu, dostupnome kustosu. Započinje računalno inventariziranje predmeta i unošenje podataka o muzejskoj građi u bazu podataka. S novim vodstvom Muzeja od 2008. počinje i sveobuhvatna revizija Zbirke, koja je završena 2009. Taj je postupak ponajprije omogućio pregled stanja i utvrđivanje stvarnog broja predmeta. Na temelju revizije napravljen je plan razvoja Zbirke za četverogodišnje razdoblje te zacrtan cilj da se prikupe podaci i predmeti koji

u Zbirci nedostaju (Jurković Petras, 2015: 34).

Važan dio razvoja Zbirke uslijedio je njezinom registracijom 2012.⁶, a potom i razvijanjem tematskih cjelina unutar nje. To je 2014. dovelo do ustrojavanja Etnološkog odjela s osam pripadajućih zbirki: Zbirkom etnografske dokumentacijske građe, Zbirkom tekstila, Zbirkom kućnog inventara, Zbirkom narodnih nošnji, Zbirkom predmeta tradicijskoga gospodarstva, Zbirkom lončarstva, Zbirkom lutkica u narodnim nošnjama i Zbirkom narodne umjetnosti i običaja.⁷

Već se posljednjih nekoliko godina zbirke Etnološkog odjela popunjavaju isključivo darivanjem predmeta. Često je darivanje potaknuto tematskim izložbama, terenskim istraživanjima određenih tema, ali i prisutnošću Muzeja u zajednici i njegovim zanimanjem za zavičajnu povijest u lokalnim medijima. Posljednja činjenica rezultira okretanjem pojedinaca i lokalne zajednice prema Muzeju kao svojevrsnom "čuvaru starina". U tom smislu kustosi nastoje razviti i održati prislan odnos lokalne zajednice sa zbirka koje čuvaju njihovu lokalnu prošlost.

Pogled u budućnost

Danas su pred Etnološkim odjelom novi izazovi. Redoviti edukativni programi, raznovrsne aktivnosti (uz godišnje i

sl.1. Dio stalnog postava Etnografske zbirke u potkrovlju Dvorca Pejačević iz 1976.

1 Gradski muzej Virovitica osnovan je u jesen 1953., kada se osnivaju četiri zbirke: Arheološka, Kulturno-historijska, Etnografska i Zbirka NOB-a.

2 Vidjeti više na stranicama MDC-a, u: Personalni arhiv zaslužnih muzealca, <http://www.mdc.hr/hr/mdc/zbirke-fondovi/arhiv/personalni-arhiv-zasluznih-muzealaca/Drangani%C4%87-Danica,20.html> (datum posljednjeg pristupa: travanj 2017.).

3 Danica Draganić 1995. prestaje biti ravnateljicom te se do mirovine bavi isključivo radom na Etnografskoj zbirci.

4 Zanimljiva su iskustva muzealca i brojne priče o odlasku na teren, u sela, i o prikupljanju predmeta te o njihovu transportu biciklima, potom autobusima s različitim voznim redom i, konačno, osobnim automobilima. Danas se brojni podaci, dogovori i provjere obavljaju i telefonom, a katkad i elektroničkom poštom ili putem društvenih mreža.

5 Godine 2005. u Muzeju se kao pripravnica zaposlila etnologinja i povjesničarka Jasmina Jurković Petras; od 2006. kao kustosica vodi Etnografsku, a Zrinka Studen Likovnu zbirku.

6 Etnografska zbirka ima svojstvo kulturnog dobra i upisana je u Registar kulturnih dobara RH.

7 Preobrazba postojećih zbirki i formiranje odjela sa zbirka prihvaćeno je na sjednici Upravnog vijeća Muzeja u prosincu 2014., kada je usvojen Pravilnik o radu.

sl.2. Radionica za djecu o tradicijskom lončarskom posuđu. 2017.

sl.3. Program za odrasle *Šnajderaj* - radionica šivanja i krojenja. 2017.

sl.4. Prenošenje znanja o ručnom radu i vezenju za srednjoškolce. Učenički dom Virovitica, 2014.

sl.5. Program *Zaigrani muzej* izrade krpenih lutkica uz gostovanje izložbe EMZ-a *Dječje igračke iz hrvatske baštine*, 2015.

sl.6. Sa seminara u Gradskom muzeju Virovitica za folklorše o pravilnim načinima ženskog tradicijskog češljanja i postavljanja ženske kاپice. 2015.

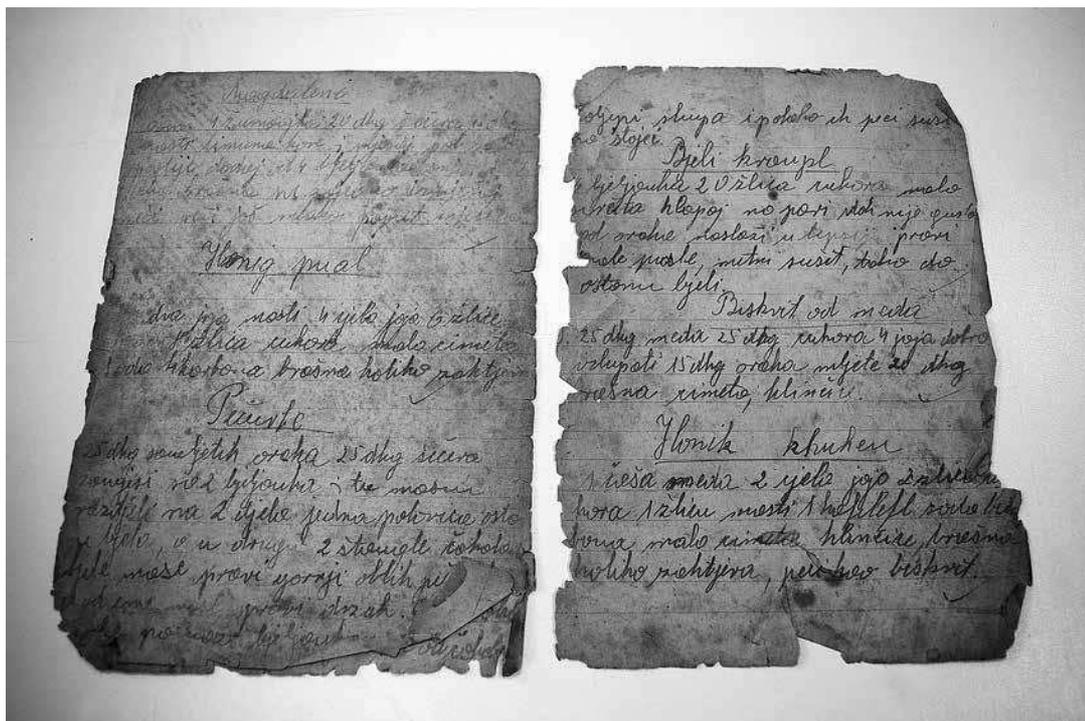
životne tradicijske običaje) te interaktivniji pristup publici potiču na prikupljanje drugačije etnografske građe od one isključivo vezane za narodne nošnje i tradicijske godišnje običaje. Zbirke se popunjavaju predmetima koji do prije nekoliko godina nisu smatrani relevantnim muzejskim predmetima, ali su bili dio svakodnevice. Primjerice, u zbirke se uvode raznovrsni ručni radovi koji su u razdoblju druge polovice 20. st. činili važan aspekt ženskog stvaralaštva i njihova svijeta. U to se ubrajaju različite kućanske tekstilne potrepštine (šivene zavjese, vezeni stolnjaci, *tabletići*), kao i odjevni predmeti (štrikana odjeća, heklane majice i sl.).

Razvoj etnologije kao znanosti i proširivanje istraživanja svakako pridonose i većoj usmjerenosti našeg Muzeja odnosno Etnološkog odjela prema predmetima kojima možemo dočarati promjene, razvoj i bližu prošlost lokalne zajednice. Zbirke na taj način nastojimo približiti potrebama zajednice u smislu detektiranja, očuvanja i prezentiranja predmeta koji su memorirani u kolektivnom

sjećanju društva. Stoga je pokrenut i *Šnajderaj*, projekt koji je dobar primjer edukativnog programa. Njime je realiziran uspješan recept u načinu prezentiranja zbirke Etnološkog odjela korisnicima/posjetiteljima/polaznicima/lokalnoj zajednici.⁸ Unutar nekoliko radionica o ručnome i strojnom šivanju upozorili smo na tekstilne predmete naših zbirki, na nematerijalni dio nekadašnjeg odnosa prema kućanskom radu i šivanju u (virovitičkim) domaćinstvima i na mogućnost kreativnog izražavanja u muzejskim prostorima.

⁸ Ciklus radionica *Šnajderaj* održan je tijekom veljače i ožujka 2017. Uspješnost edukacije i programa ocjenjujemo prema iznenađujuće velikom (za naš muzej) broju sudionika prijavljenih na radionice, zatim s konkretnim kreativnim rezultatima radionice i, naravno, s pozitivnim komentarima samih sudionika. Više na <http://www.muzejvirovitica.hr/vijesti/866/> (datum posljednjeg pristupa: travanj 2017.).

Dio nematerijalne baštine nastoji se opisati i prikupiti i iz kazivanja unutar zajednice, pa se posljednjih nekoliko godina intenzivno prikupljaju riječi svojstvene gradskom etnonimu Mikeš, koji označava starosjedioca Virovitice. U tom se smislu radi i na revitalizaciji jela tipičnih za Viroviticu i Mikeše, a za zbirke se prikupljaju rukopisne kuharice i zapisi recepata.⁹

Zbirke se i danas dopunjuju nakon gostovanja većih tematskih izložaba u Virovatici. Tako je nekoliko zanimljivih predmeta pristiglo nakon izložbe Etnografskog muzeja Zagreb *Dim – priča o duhanu*.¹⁰ Izložba i suradnja s EMZ-om rezultirala je novim terenskim zabilješkama o duhanu kao nekadašnjemu ekonomskom pokretaču razvoja virovitičkih sela. Usto, izložba je pridonijela i dopunjavanju zbirke predmetima koji su služili ljudima naše kraja pri uzgoju te važne industrijske biljke (Jurković Petras, 2016: 173).

Poseban izazov za zbirke, ali i za cijeli Muzej, pojavit će se u sklopu novoga izložbenog postava. Virovički je muzej obuhvaćen projektom sufinanciranim sredstvima Europskog fonda za regionalni razvoj¹¹, pa se intenziv-

no radi i na predstavljanju građe unutar obnovljenog prostora koji će biti u funkciji Muzeja, i to s tematskom idejom vodiljom o drvu kao materijalu važnome za virovitički kraj. Takav tip predstavljanja zbirki i muzeja otvara nove poglede u prikupljanju građe, a time i formiranju novih zbirki u budućnosti te daljnjem razvoju Etnološkog odjela.

U skoroj budućnosti nastojat ćemo realizirati plansko popunjavanje zbirki, čime ćemo upotpuniti priče koje želimo razvijati u Muzeju, oslušujući pri tome naše sugrađane i druge posjetitelje. Proučavanja lokalne baštine usmjeravaju nas na prikupljanje digitalne građe, videozapisu i audiograđe kojima se bilježi nematerijalna baština kao važan segment etnoloških i kulturno-antropoloških istraživanja. Buduće zbirke našeg muzeja vidimo i u svojevrsnome digitalnom prostoru dokumentiranja nematerijalne baštine, posebice govorom, zatim putem dijela vjerovanja uz godišnje i životne običaje, pripremom namirnica i jela i sl. Dugoročni cilj takvih terenskih istraživanja i dokumentiranja jest uspostavljanje suradnje s

sl.7. Rukopisni recepti iz prve polovine 20. stoljeća korišteni za projekt *Mikeški jestvenik* o nekadašnjoj prehrani stanovnika Virovitice, Mikeša.

sl.8. Razgovori i edukacija o običajima za maskare za predškolsku djecu. 2017.

sl.9. Vodstvo srednjoškolaca gostujućom izložbom EMZ-a *Dim - priča o duhanu* u Gradskom muzeju Virovitica, 2016.

⁹ Riječ je o suradnji Muzeja s lokalnom zajednicom u smislu podupiranja projekta Strukovne škole Virovitica *Mikeški jestvenik*, odobrenoga u travnju 2017., unutar kojega Etnološki odjel ima važnu ulogu u oblikovanju i jačanju turističkih potencijala našega kraja utemeljenih na zapisima i istraživanjima jela s kraja 19. i početka 20. st.

¹⁰ Izložba autorice Marije Živković gostovala je u virovitičkome Muzeju od 29. siječnja do 4. travnja 2016.

¹¹ Grad Virovitica prijavio je projekt *Integrirani razvojni program Virovitice - 5 do 12 za Dvorac*, a odobren je 2016. Više na <http://www.muzejvirovitica.hr/vijesti/816/> (datum posljednjeg pristupa: travanj 2017.).

lokalnom zajednicom mlađe generacije, koja je otvorena medijskim prostorima i virtualnim zbirkama i muzejima.

Nadalje, vjerujemo kako će zbirke Odjela postati dostupnije javnosti, stručnjacima i pojedincima užih interesa putem raznovrsnih mrežnih alata, ali i putem poluotvorenih čuvaonica u budućnosti, što će omogućiti jasniji pregled muzejske građe. Snažnije, ali kontrolirano otvaranje zbirki posjetiteljima uz pomoć mrežne i društvene stranice zasigurno će biti dio budućih planova novog predstavljanja virovitičkog muzeja.

Na nove izazove koji su pred nama možemo odgovoriti dodatnim proučavanjem naših predmeta, njihovom obradom i predstavljanjem posjetiteljima putem različitih dostupnih kanala. Osluškivanje potreba zajednice u kojoj djelujemo važan je dio tog procesa. Zasigurno je nezaobilazna i interakcija te povezivanje zbirki edukacijom, za što ćemo morati dodatno osvijestiti osnivača o novim radnim mjestima i poslovima.

LITERATURA

1. Jurković Petras, Jasmina. Priprema i registracija etnografske građe – iskustva Gradskog muzeja Virovitica. U: *Etnološka istraživanja*, 20(2015), Zagreb.
2. Jurković Petras, Jasmina. Priča o duhanu u virovitičkom muzeju. U: *Prigodna revija*, 46, 50. *Đakovački vezovi*, Đakovo, 2016.
3. Sabolić, Dubravka. Gradski muzej Virovitica 1953. – 2003. U: *Baština* – časopis Gradskog muzeja Virovitica, 1(2004), Virovitica.
4. www.muzejvirovitica.hr arhiva (datum posljednjeg pristupa: svibanj 2017.).

Primljeno: 23. svibnja 2017.

COLLECTING OBJECTS FOR THE COLLECTIONS AND THE DEVELOPMENT OF THE ETHNOLOGICAL DEPARTMENT OF VIROVITICA MUNICIPAL MUSEUM

It is only for a little more than 60 years that there has been targeted collection of ethnographic material for the museum collections in Virovitica. Since 2006, all four basic collections of the Museum (the Archaeological, Cultural History, Ethnographic and Visual Art) had had curators appointed, the Museum thus gradually being professionally staffed. Work on the Ethnographic Collection accordingly has become more stable, and the new development of the Collection has begun. A kind of systematisation of the collected material was launched after it was physically housed in separate stores and the assembly of all the material in a single place accessible to the curator. In the last couple of years, the collections of the Ethnological Department have been supplemented with gifted materials only.

Donations have often been prompted by thematic exhibitions and field research into certain topics, as well as by the Museum's outreach programme and its interest in local history figuring in the local media.

Today the Ethnological Department is faced with new challenges. Regular educational programmes and various activities (with annual and lifelong traditional customs) and an interactive approach to the public have stimulated the collection of a different kind of ethnographic material than that exclusively related to traditional attire and traditional seasonal customs. The collections are being supplemented with objects that up to a few years ago were not considered suitable to be museum objects and yet were a part of everyday life.

A special challenge for the collections and for the whole of the Museum will appear with the new permanent display. Studies of the local heritage have directed us to the collection of digital material, videos and audio material that record the intangible heritage, an important part of research into ethnology and cultural anthropology